

РЕЦЕНЗИЯ

От: Доцент д-р Олег Йорданов Димов

УНСС КАТЕДРА ФИНАНСОВ КОНТРОЛ

НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ, КОНТРОЛ И АНАЛИЗ НА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ (ФИНАНСОВ КОНТРОЛ)“

ОТНОСНО: ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН **„ДОКТОР“** ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ, КОНТРОЛ И АНАЛИЗ НА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ (ФИНАНСОВ КОНТРОЛ)“ В УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно **Заповед № 2901/11.10.2024 г.** на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **АДРИАНА АТАНАСОВА АТАНАСОВА**

Тема на дисертационния труд: **“ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ ЗА ОБЩЕСТВОТО ОТ НЕЗАВИСИМИЯ ФИНАНСОВ ОДИТ ЧРЕЗ СИСТЕМАТА ЗА КОНТРОЛ ВЪРХУ КАЧЕСТВОТО”**

Научен ръководител: **доц. д-р Красимир Йорданов**

1. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала по докторска програма към катедра „Финансов Контрол“, факултет „Финансово-счетоводен“ на УНСС по научна специалност съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 571/21.03.2019 г. Обучението е осъществено в задочна форма през периода ..2019-2024 Г.

Кратка биографична справка

- Родена- 06,05,1994 г
- Средно образование- математическа гимназия;
- Бакалавърска степен- УНСС ,спец.“Финансов контрол“;

- Магистърска степен- УНСС ,спец. „Одитинг“;
- Вътрешен одитор в публичния сектор- 2019 г.
- Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация).

Оперативен счетоводител-БИЗНЕС КОНСУЛТ ТАКС ООД

Помощник одитор- АФА ООД ,“БДО-АФА“ООД

Старши инспектор- КПНРО

Главен инспектор-КПНРО.

- Всички изпити са положени успешно.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

2.1.Структура, обем

Дисертационният труд на тема „Добавената стойност за обществото от независимия финансов одит чрез системата за контрол върху качеството“ се състои от 195 страници, в т.ч. увод, три глави, заключение и списък с използвана литература. В изложението са представени 27 таблици, 4 фигури и 6 графики. Използваната литература съдържа 54 източника, от които 21 на английски език.

2.2.Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд

2.2.1.Актуалност на темата се доказва чрез :

- историческия преглед на независимата одитна дейност;
- развитието на одита в наши дни
- възможностите на одита в бъдеще.

2.2.2.Цел

„Целта на дисертационния труд е да изследва системите за контрол върху качеството на одита и да анализира връзката им с добавената стойност от независимия финансов одит, както към определените първични потребители на финансовата информация – собственици и инвеститори, така и към „другите“ потребители в най-широк смисъл – обществото като цяло.“

Формулираната цел е значима и коректна.Изследването на системите за контрол върху качеството е ключов проблем за качеството на одита.Обхващането на обществото като цяло е постижима и реална цел.Подобна разработка не е правена в България и работата е пионерска.изискваща много познания и научна смелост.

2.2.3.Задачи

„Задачите на дисертационния труд са:

- Преглед на същността за система за контрол върху качеството и система за управление на качеството. Анализ на различията и целите на промените на стандарта за контрол върху качеството, който да се прилага от регистрираните одитори;

- Изследване на системата за управление на качеството и потвърждаване или отхвърляне на хипотезата, че системата за управление на качеството по смисъла на приложимите одиторски стандарти е частен случай на модела COSO;

- Изследване на адекватността на дадените от КПНРО оценки за качество на професионалната дейност на регистрирани одитори, одитирали дружества, обявени в несъстоятелност близо до датата на одиторския доклад чрез анализ на финансовите отчети на дружествата, попаднали в извадката, и издадените одиторски доклади към тях;

- Изследване на зависимост между констатираните пропуски и несъответствия в СУК с дадената от Комисията крайна оценка на качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори;

- Анализ и стратификация на пропуски в качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори, констатирани при изпълнени от КПНРО планови инспекции;

- Определяне на рискове за качеството на одита в следствие от концентрацията на пазара на одиторски услуги в България. Изследване на концентрацията на пазара на одиторски услуги в България. Механизъм за регулиране на концентрацията на пазара на одиторски услуги с цел гарантиране на качествения одит в България;

- Представяне на възможни подобрения в системата за гарантиране качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори, прилагана от КПНРО.“

Поставените задачи са в пряка връзка с темата и са вярно логическо декомпозиране на целта.

2.2.4.Предмет

„Обект на изследването са системите за управление и гарантиране на качеството.

Предметът на изследване е характеристиката на вътрешната за одиторските фирми система за управление на качеството и целите на системата за гарантиране качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори, прилагана от КПНРО“

2.2.5.Основна теза на дисертационния труд.

„Тезата е, че добавената стойност за обществото от независимия финансов одит е следствие от качеството на одита, което се гарантира от системите за контрол върху качеството. „

2.3.Използвана научна литература (оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд).

Дисертантката е използвала 54 източника, от които 21 на английски език. Темата на дисертацията не е изследвана в България, поради което авторката е посочила 15 български автора, 13 нормативни актове на български език и множество публикации свързани с темата на английски език.

Считам ,че това е позволило да бъде направено изследване и изпълнение на поставените задачи и цел.

3.Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В дисертационния труд са направени анализи и изследвания на:

3.1.влиянието на качеството на одита за растежа на икономиката,

3.2.рисковете от концентрация в пазара на одиторски услуги и представяне на реалното състояние на пазара в България,

Концентрацията на пазара за одиторски услуги, представена чрез коефициент на Джини и индекс на Херфиндал Хиршман, досега в България не е изследвана. Фактическото измерване на концентрацията е първа стъпка към анализ на рисковете

3.3.елементите от системата за управление на качеството в одиторските практики,

В дисертацията са направени препоръки към регистрираните одитори да разглеждат новата система за управление на качеството като частен случай на модела за вътрешен контрол COSO, с който те са достатъчно добре запознати, доколкото оценяват същия, прилаган в одит клиентите им. Това е различна гледна точка, която би могла да надгради задължителните изисквания на МСУК 1 и 2 и по този начин да повиши степента на сигурност целите на организацията да бъдат изпълнени, а именно последователно изпълнявани качествени ангажименти за одит. Изследване в дисертацията предлага ново концептуално разбиране на системата за управление на качеството (СУК) в одиторските практики като частен случай на модела за вътрешен контрол COSO, което допринася за по-доброто и цялостно възприемане на значението на разработване и прилагане на СУК.

3.4.елементите от системата за гарантиране качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори, прилагана от държавния надзорен одитен орган,

Приносът от изследването са предложените практически решения за промяна на методологията за извършване на инспекции от КПРО, които реално да покажат важността на СУК за качеството на професионалната одиторска дейност

3.5.адекватността на изразените одиторски мнения върху годишните финансови отчети на предприятия, обявени в несъстоятелност, в периоди близо до датата на обявяване на несъстоятелността,

- адекватност на дадените оценки на качеството на професионалната дейност на одиторите по предходната точка.

Комисията е обективен и независим държавен орган, който се намира между обществото и регистрираните одитори. Чрез публичността на дадените оценки и наложените надзорни мерки носи стойност към издадените одиторски доклади

Изследването предложи нови насоки за събиране и проверка на информация за целите на надзора на дейността на регистрираните одитори. Приносът от изследването е в практическото приложение на тези насоки за повишаване на надеждността на информацията за целите на надзора, потвърждаване на реалността на комуникацията между одитния комитет и одитора, както и стимулиране на одитните комитети да изискват допълнителните доклади на одиторите в случаите, когато одиторите забавят тяхното предоставяне или умишлено, или неволно пропускат да ги изпратят.“

„При анализа на специфичната нормативната уредба в КПНРО, регулираща изпълнението на инспекциите за гарантиране качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори, се откриха недостатъци, ограничаващи пълното представяне на резултатите от инспекциите. Въз основа на което е предложено всички констатации за пропуски и несъответствия, установени от инспекционните екипи, да бъдат включвани в доклада с резултатите от инспекцията. “

„Публичната оценка, дадена от КПНРО на качеството професионалната дейност на регистрираните одитори при пълни инспекции, е информативна и полезна само ако е адекватна. За да се провери твърдението, че оценките, дадени от държавния надзорен орган, са адекватни е направен преглед и анализ на финансови отчети на одитирани дружества и одиторски доклади за това дали в периодите преди дружествата да престанат на бъдат действащи одиторите са оповестили рискове за това в одиторските си доклади. Изследването установи, че издадените одиторски доклади съдържат необходимата информация за потребителите на финансовите отчети и дадените оценки от КПНРО са адекватни спрямо общодостъпната информация, която е анализирана.“

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Според дисертантката приносите са :

1. Дисертацията предлага ново концептуално разбиране на системата за управление на качеството (СУК) в одиторските практики като частен случай на модела за вътрешен контрол COSO, което допринася за по-доброто и цялостно възприемане на значението на разработване и прилагане на СУК.

2. Изследвана е концентрацията на пазара на одиторски услуги в контекста на необходимостта от текущо и адекватно наблюдение на пазара и потенциално възможно регулаторно въздействие.

3. Апробирана промяна в изискванията на КПНРО за докладване от страна на одитните комитети и отчетен положителен резултат в адекватността на докладваната информация.

4. Предложени практически решения за промяна на подхода, методологията и правилата за проверки от КПНРО.

Рецензентът приема посочените приноси със забележка по точ.2 и счита ,че могат да бъдат добавени и следните приноси :

5.“В дисертационния труд са разгледани тези нива и взаимодействието между тях, като обединяващата призма е системите за контрол върху качеството на одита и как чрез тези системи одитът носи добавена стойност – стойност, превишаваща тази, за която е платено да бъде извършена.“

6. „Обществото е крайният потребител на независимия финансов одит и на резултатите от извършения контрол върху качеството на професионалната дейност на регистрираните одитори. Качественият одит носи стойност освен за преките потребители на резултатите от него, така и на други засегнати лица и институции, което се определя като „допълнителна“ стойност. Въпреки това, обществото не е с достатъчно разбиране за добавената стойност, която получава от тях, именно защото тя не е пряка, а е „принадена“.“

7.„Дисертационният труд спомага за това осъзнаване на обществото от необходимостта и ползите от одита и неговото регулиране. Регистрираните одитори, предприятията, инвеститорите, кредиторите и всеки член на едно общество са част от икономическа, социална, екологична и морална системи, в които имат роля и към които носят отговорност. Действията на един от елементите в системата имат пряко или непряко въздействие към всички останали елементи. Колкото по-морално, осъзнато и съответно качествено всеки изпълнява своите отговорности, толкова по-високо ще бъде общото благосъстояние.“

Изброените допълнителни проноси имат по-висока научна и интелектуална стойност и дават нов подход към съдържанието на проблема.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени пред рецензента следните публикации :

1. Адриана Атанасова, глава девета „Приложение на статистически измерители на пазарна концентрация“ от колективна монография „Пазарът на одиторски услуги в България“, издателски комплекс – УНСС, София, 2024 г., ISBN 978-619-232-816-0, стр. 124-138.

2. Адриана Атанасова, глава тринадесета „Области на въздействие от КПНРО на пазара на одиторски услуги“ от колективна монография „Пазарът на одиторски услуги в България“, издателски комплекс – УНСС, София, 2024 г., ISBN 978-619-232-816-0, стр. 212-236.

3. Красимир Йорданов, Адриана Атанасова „Влиянието на качеството на одита върху икономическия растеж“, сборник статии, представени на Национална научна конференция с международно участие 21 – 22 ноември 2022 г., София 2023 г., издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, ISBN 978-619-245-327-5, стр. 570-577.

4. Даниела Петрова, Адриана Атанасова „Изследване на пазара на одиторски услуги в България“, Научни трудове на УНСС (4) 2023, ИК – УНСС, ISSN 2534-8957, стр. 187-202.

Статията под №3 е в съавторство с доц.д-р Красимир Йорданов.Към нея не става ясно какво е направила Адриана Атанасова и какво е направил доц.д-р Красимир Йорданов.Статията няма отделни точки,раздели , а е представена като общ тест, поради което не е рецензирана.

Публикацията под №4 е в съавторство с доц.д-р Даниела Петрова.Към нея не става ясно какво е направила Адриана Атанасова и какво е направил доц.д-р Даниела Петрова.Стаията няма отделни точки,раздели , а е представена като общ тест, поради което не е рецензирана.

6. Оценка на автореферата

Автореферата коректно отразява съдържанието на дисертационния труд и изпълнява своята цел. Същият е от 47 страници.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

7.1.Работата би спечелила ако беше обърнато повече внимание на понятието добавена стойност- форми,видове и т.н.Много често се бърка понятието с принадлежна стойност.

7.2.Ценовото поле е от – безкрайност до 0 и плюс безкрайност.

Качеството на одита може да бъзде положителна величина ,но и отрицателна.В настоящата работа се признава само положителната величина.Какви са последствията от действията компанията „Артур Андерсен“ по случая Енрон,ами КПМЖ и Корпаративна банка?

7.3.Част от добавената стойност е повишаване доверието на инвесттори,държавни органи и т.н.Как до го измерим за да можем да го управляваме?Какви видове доверие имаме в одита?Какво е съдържанието на доверието,какво постигаме с него ?

7.4. Дисертантката твърди ,че „Концентрацията на пазара за одиторски услуги, представена чрез коефициент на Джини и индекс на Херфиндал Хиршман, досега в България не е изследвана.“

В същото време в доклада на КПННО за 2023 г. Стр15 е записано „Пазарната концентрация на одиторските услуги в България продължава да се различава от средното равнище за ЕС, като относителният дял на „голямата четворка“ в общия размер на приходите от одит, както и от одит на предприятия от обществен интерес, продължава приблизително да е двойно по-нисък от този на общеевропейско равнище. България не само не е носител на системен риск от господстващо положение на „голямата четворка“, но по наше мнение е допустимо и желателно известно увеличаване на пазарната концентрация от страна на одиторски дружества от големите световни мрежи, предвид предлагането по правило на по-високо качество на услугите от тях. „

Очевидно е ,че Комисията следи пазарната концентрация атова става чрез цитираните коефициенти.

Налице е противоречие което следва да бъде изяснено при публичната защита.

7.5.Притежава ли голямата четворка глобално доверие и колко добавена стойност е то?

7.6.Колко местното доверие е по-ниско от глабалното доверие в областта на одита ,респективно колко е по-ниска/по-висока добавената стойност ?

7.7.В дисертацията не се дава отговор на въпроса дефиниран в заглавието „Добавената стойност за обществото“.Например не са посочени разходите на обществото за независим одит,приходите на обществото от независим одит и на тази база добавената стойност.Достатъчно е да посочим че КПНРУ няма собствени приходи,а събраните глоби не се посочват в Отчета за дейността им.

7.8.Дисертанката задава въпрос „ Но ако имаме предоставяне на одит услуга, тогава как може да се определи нейната пазарна цена?“ и отговаря.“ Тази специфичност и липсата на аналогичен клиент водят и до уникалност в предоставяните одит оферти.“ /Стр.67 от Дисертацията/.

За определянето на пазарната цена на одитните услуги се изискват специфични знания и умения ,както и притежаването на правоспособност на независим оценител. В щатният състав на КПНРО има двама оценители,а дисертантката няма правоспособност на оценител.

Освен сравнителният подход могат да се използват и разходен подход,приходен подход. Всиче те дават богата възможност за определяне на пазарната цена на одиторската услуга.

Съществуващата методика на КПНРО от 2015 г не отговаря на изискванията предявени от Българските стандарти за оценяване, Международните стандарти за оценяване.Същата е остаряла.

7.9. „В годишния си отчет за дейността Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори публикува данни за приходите от одиторски услуги. В отчета за 2020 г., който е публикуван на интернет страницата на държавния орган, са оповестени обобщени данни относно размера на приходите на регистрираните одитори от одиторски услуги на предприятията от обществен интерес. Приходите са около 19 млн. лв., от които близо 8 млн. лв. или 42% са реализирани от дружествата на „голямата четворка“.. „/Стр.74 от Дисертацията/

«Общият размер на приходите на регистрираните одитори от одиторски услуги на предприятията от обществен интерес е около 24,3 млн. лв. (с 15 на сто повече в сравнение с 2022 г.), от които 10,2 млн. лв. или 42 на сто са реализирани от дружествата на „голямата четворка“ при 40 на сто през 2022 г» /Доклад на КПНРО-2023 г/.

Сравненията между двата доклада показва ,че приходите на регистрираните одитори от одиторски услуги на предприятия с обществен интерес през 2020 г са 19 млн. , а през 2023 г. 24,3 млн.

Това показва ,че част от данните от дисертацията са неактуални още преди да бъде защитена самата дисертация,което прави изнесеното със значително по-малка полезност.

Заключение

На основание изложеното в настоящата рецензия и преди всичко на база на положителните констатации и оценки може да се формулира категорично позитивно отношение към представения труд ,което ми дава основание да предложа на научното жури да присъди на АДРИАНА АТАНАСОВА АТАНАСОВА научна и образователна степен „ДОКТОР” . .

10,11,2024 г.
СОФИЯ

Подпис:

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

R E C E N Z I A

By: Associate Professor Dr. Oleg Yordanov Dimov

UNSS DEPARTMENT OF FINANCIAL CONTROL

Scientific specialty "ACCOUNTING, CONTROL AND ANALYSIS OF BUSINESS ACTIVITY (FINANCIAL CONTROL)"

Subject: dissertation work for awarding the educational and scientific degree "doctor" IN THE SCIENTIFIC SPECIALTY "ACCOUNTING, CONTROL AND ANALYSIS OF ECONOMIC ACTIVITY (FINANCIAL CONTROL)" AT UNSS

Reason for presenting the review: participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 2901/11.10.2024 of the Rector of the UNSS.

Author of the dissertation: **ADRIANA ATANASOVA ATANASOVA**

Dissertation topic: **"THE ADDED VALUE FOR SOCIETY OF THE INDEPENDENT FINANCIAL AUDIT THROUGH THE QUALITY CONTROL SYSTEM"**

Research supervisor: **Assoc. Dr. Krasimir Yordanov**

1. Information about the dissertation student

The dissertation student was trained in a doctoral program at the "Financial Control" department, "Finance and Accounting" faculty of the UNSS in a scientific specialty according to the Order of the Vice-Rector for NID of the UNSS No. 571/21.03.2019. The training was carried out in correspondence form during the period ..2019-2024.

Brief biographical reference

- Born - May 6, 1994
- Secondary education - mathematics high school;
- Bachelor's degree - UNSS, specialization "Financial Control";
- Master's degree - UNSS, spec. "Audit";

- Internal auditor in the public sector - 2019.
- Academic and other positions held to date (including positions outside the university or scientific organization).

Operational accountant-BUSINESS CONSULT TAX LTD

Assistant auditor - AFA OOD, "BDO-AFA" OOD

Senior inspector - KPNRO

Chief Inspector - KPNRO.

- All exams have been passed successfully.

2. General characteristics of the presented dissertation work

2.1. Structure, volume

The dissertation on the topic "The added value for society of the independent financial audit through the quality control system" consists of 195 pages, incl. introduction, three chapters, conclusion and bibliography. The exhibition presents 27 tables, 4 figures and 6 graphs. The literature used contains 54 sources, of which 21 are in English.

2.2. Assessment for: topicality of the topic; the purpose; the tasks; the object; the subject; the main thesis of the dissertation

2.2.1. Relevance of the topic is proven by:

- the historical review of the independent audit activity;
- the development of auditing nowadays
- the possibilities of the audit in the future.

2.2.2. Purpose

"The aim of the dissertation work is to examine audit quality control systems and analyze their relationship with the added value of independent financial auditing, both to the defined primary users of financial information - owners and investors, and to the "other" users in the most -broad meaning - society as a whole."

The formulated goal is significant and correct. The study of quality control systems is a key problem for the quality of the audit. The coverage of society as a whole is an achievable and real goal. Similar development has not been done in Bulgaria and the work is pioneering. requiring a lot of knowledge and scientific courage.

2.2.3.Tasks

"The tasks of the dissertation work are:

- Overview of the essence for a quality control system and a quality management system. Analysis of differences and objectives of changes to the quality control standard to be applied by registered auditors;
- Investigating the quality management system and confirming or rejecting the hypothesis that the quality management system in the sense of the applicable auditing standards is a special case of the COSO model;

- Investigation of the adequacy of the assessments given by KPNRO for the quality of the professional activity of registered auditors who audited companies declared bankrupt close to the date of the audit report by analyzing the financial statements of the companies included in the sample and the audit reports issued to them;

- Study of the dependence between the identified gaps and inconsistencies in the QMS with the Commission's final assessment of the quality of the professional activity of the registered auditors;

- Analysis and stratification of gaps in the quality of the professional activity of the registered auditors, found during planned inspections carried out by KPNRO;

- Determination of risks for the quality of the audit as a result of the concentration of the audit services market in Bulgaria. Study of the concentration of the audit services market in Bulgaria. A mechanism for regulating the concentration of the audit services market in order to guarantee quality auditing in Bulgaria;

- Presentation of possible improvements in the system for guaranteeing the quality of the professional activity of registered auditors, implemented by KPNRO.

The tasks are directly related to the topic and are a true logical decomposition of the goal.

2.2.4. Subject

"The object of the study is the management and quality assurance systems.

The subject of research is the characteristics of the audit firms' internal quality management system and the objectives of the system for guaranteeing the quality of the professional activity of registered auditors, implemented by . KPNRO"

2.2.5. Main thesis of the dissertation.

"The thesis is that the added value to society of independent financial auditing is a consequence of the quality of the audit, which is ensured by quality control systems. "

2.3. Used scientific literature (assessment of the awareness of the dissertation student on the issues considered in the dissertation work).

The dissertation student used 54 sources, of which 21 were in English. The topic of the dissertation was not researched in Bulgaria, which is why the author indicated 15 Bulgarian authors, 13 normative acts in Bulgarian and numerous publications related to the topic in English.

I believe that this allowed research and implementation of the set tasks and goals.

3. Evaluation of the received scientific and scientific-applied results

In the dissertation, analyzes and studies were made of:

3.1. the influence of audit quality on the growth of the economy,

3.2. the risks of concentration in the audit services market and presentation of the real state of the market in Bulgaria,

The concentration of the audit services market, represented by the Gini coefficient and the Herfindahl Hirschman index, has not been studied in Bulgaria so far. The actual measurement of the concentration is the first step towards a risk analysis

3.3. the elements of the quality management system in auditing practices,

The thesis makes recommendations to registered auditors to consider the new quality management system as a special case of the COSO internal control model, with which they are sufficiently familiar to assess the same applied in their audit clients. This is a different perspective that could build on the mandatory requirements of IAS 1 and 2 and thus increase the degree of assurance that the organization's objectives are met, namely consistently performed quality audit engagements. Research in the dissertation offers a new conceptual understanding of the quality management system (QMS) in auditing practices as a particular case of the COSO internal control model, which contributes to a better and comprehensive understanding of the importance of developing and implementing a QMS.

3.4. the elements of the system for guaranteeing the quality of the professional activity of registered auditors, implemented by the state supervisory audit body,

The contribution of the study is the proposed practical solutions for changing the methodology for carrying out inspections by KPNRO, which will really show the importance of QMS for the quality of professional audit activity

3.5. the adequacy of the expressed auditor opinions on the annual financial statements of enterprises declared bankrupt, in periods close to the date of declaration of bankruptcy,

- adequacy of the given assessments of the quality of the professional activity of the auditors under the previous point.

The commission is an objective and independent state body that stands between the public and the registered auditors. Through the publicity of the given assessments and the imposed supervisory measures, it brings value to the issued audit reports

The study proposed new guidelines for collecting and verifying information for the purpose of supervising the activities of registered auditors. The contribution of the research is in the practical application of these guidelines to increase the reliability of the information for the purpose of supervision, to confirm the reality of the communication between the audit committee and the auditor, as well as to stimulate the audit committees to request the additional reports of the auditors in cases where the auditors delay their

provision either willfully or involuntarily fail to send them.'

"During the analysis of the specific regulations in KPNRO, regulating the implementation of inspections to guarantee the quality of the professional activity of registered auditors, deficiencies were found limiting the full presentation of the inspection results. Based on which, it is proposed that all findings of omissions and non-conformities established by the inspection teams be included in the report with the results of the inspection. "

"The public assessment given by KPNRO of the quality of the professional activity of registered auditors during full inspections is informative and useful only if it is adequate. In order to verify the statement that the assessments given by the state supervisory authority are adequate, a review and analysis of financial statements of audited companies and audit reports was made on whether, in the periods before the companies ceased to be active, the auditors disclosed risks for this in its audit reports. The research found that the issued auditor's reports contain the necessary information for the users of the financial statements and

3. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions

According to the doctoral student, the contributions are:

1. The dissertation offers a new conceptual understanding of the quality management system (QMS) in audit practices as a particular case of the COSO internal control model, which contributes to a better and comprehensive understanding of the importance of QMS development and implementation.

2. The concentration of the audit services market was investigated in the context of the need for ongoing and adequate monitoring of the market and potentially possible regulatory impact.

3. Approved change in the requirements of KPNRO for reporting by the audit committees and a reported positive result in the adequacy of the reported information.

4. Proposed practical solutions for changing the approach, methodology and rules for inspections by the National Audit Office.

The reviewer accepts the mentioned contributions with a remark on item 2 and considers that the following contributions can be added:

5. "The dissertation examines these levels and the interaction between them, with the unifying prism being audit quality control systems and how, through these systems, the audit brings added value - value exceeding that for which it was paid to be performed."

6. "Society is the final user of the independent financial audit and of the results of the quality control of the professional activity of the registered auditors. Qualitative audit

brings value not only to the direct users of its results, but also to other affected persons and institutions, which is defined as "additional" value. However, society does not have a sufficient understanding of the added value it receives from them, precisely because it is not direct, but 'entrained'."

7. "The dissertation contributes to this public awareness of the need and benefits of auditing and its regulation. Chartered auditors, businesses, investors, creditors and every member of a society are part of economic, social, environmental and moral systems in which they have a role and to which they are responsible. The actions of one of the elements in the system have a direct or indirect impact on all other elements. The more morally, consciously and accordingly qualitatively everyone fulfills their responsibilities, the higher will be the general well-being."

The listed additional contributions have a higher scientific and intellectual value and give a new approach to the content of the problem.

4. Evaluation of dissertation publications

The following publications were presented to the reviewer:

1. Adriana Atanasova, chapter nine "Application of statistical measures of market concentration" from collective monograph "The market of auditing services in Bulgaria", publishing complex - UNSS, Sofia, 2024, ISBN 978-619-232-816-0, p. 124-138.

2. Adriana Atanasova, chapter thirteen "Areas of influence of KPNRO on the audit services market" from the collective monograph "The Audit Services Market in Bulgaria", publishing complex - UNSS, Sofia, 2024, ISBN 978-619-232-816 -0, p. 212-236.

3. Krasimir Yordanov, Adriana Atanasova "The influence of audit quality on economic growth", a collection of articles presented at the National Scientific Conference with international participation November 21-22, 2022, Sofia 2023, BAS publishing house "Prof. Marin Drinov", ISBN 978-619-245-327-5, p. 570-577.

4. Daniela Petrova, Adriana Atanasova "Research on the audit services market in Bulgaria", Scientific works of UNSS (4) 2023, IC - UNSS, ISSN 2534-8957, p. 187-202.

The article under No. 3 is co-authored with Dr. Krasimir Yordanov. It is not clear to her what Adriana Atanasova did and what Dr. Krasimir Yordanov did. The article does not have separate points, sections, but is presented as a general test, therefore not peer-reviewed.

The publication under #4 is co-authored with Daniela Petrova, Assoc.Dr. It is not clear to her what Adriana Atanasova did and what Daniela Petrova, Assoc.Dr. did. The room does not have separate points, sections, but is presented as a general test, therefore not peer-reviewed.

5. Evaluation of the autoref

The abstract correctly reflects the content of the dissertation and fulfills its purpose. It

is 47 pages long.

6. Criticisms, recommendations and questions

7.1. The work would benefit if more attention was paid to the concept of added value - forms, types, etc. The concept of added value is often confused.

7.2. The price range is from – infinity to 0 and plus infinity.

The quality of the audit can have a positive value, but also a negative one. In this work, only the positive value is recognized. What are the consequences of the actions of the "Arthur Andersen" company in the Enron case, but what about KPMZ and Corporate Bank?

7.3. Part of the added value is increasing the trust of investors, state authorities, etc. How do we measure it so that we can manage it? What types of trust do we have in the audit? What is the content of trust, what do we achieve with it?

7.4. The dissertation claims that "The concentration of the audit services market, represented by the Gini coefficient and the Herfindahl Hirschman index, has not been studied in Bulgaria so far."

At the same time, in the 2023 report of KPNNO Page 15 it is written "The market concentration of audit services in Bulgaria continues to differ from the average level for the EU, with the relative share of the "big four" in the total amount of revenue from audits, as well as from audits of public interest enterprises, continues to approximately is twice lower than that at the pan-European level. Not only is Bulgaria not a bearer of systemic risk due to the dominance of the "big four", but in our opinion, a certain increase in market concentration by audit firms from the major global networks is permissible and desirable, given the offer, as a rule, of higher quality of their services. "

It is obvious that the Commission monitors market concentration and this is done through the quoted coefficients.

There is a contradiction that should be clarified during the public defense.

7.5. Does the big four have global trust and how much added value is it?

7.6. How much is local trust lower than global trust in the field of audit, respectively how much lower/higher is the added value?

7.7. The dissertation does not provide an answer to the question defined in the title "Added value for society". For example, the costs of the society for an independent audit, the society's income from an independent audit and the added value on this basis are not indicated. It is enough to indicate that KPNRU has no own income, and the collected fines are not indicated in the Report on their activities.

7.8. The dissertation student asks the question "But if we provide an audit service, then how can its market price be determined?" and answers. "This specificity and the lack of an analogous client lead to uniqueness in the provided audit offers." /Page 67 from the

Dissertation/.

The determination of the market price of audit services requires specific knowledge and skills, as well as the possession of the legal capacity of an independent appraiser. There are two evaluators in the staff of KPNRO, and the doctoral student does not have the legal capacity of an evaluator.

In addition to the comparative approach, the cost approach and income approach can also be used. All of them provide a rich opportunity to determine the market price of the audit service.

The existing methodology of KPNRO from 2015 does not meet the requirements set by the Bulgarian standards for evaluation, the International standards for evaluation. It is outdated.

7.9. "In its annual activity report, the Commission for Public Supervision of Registered Auditors publishes data on revenues from auditing services. In the report for 2020, which is published on the website of the state authority, summary data on the amount of income of registered auditors from auditing services of public interest enterprises is disclosed. Revenues are about 19 million. BGN, of which nearly 8 million BGN or 42% were realized by the companies of the "big four".. "/Page 74 of the Dissertation/

"The total amount of income of the registered auditors from auditing services of the enterprises of public interest is about 24.3 million. BGN (by 15 percent more compared to 2022), of which 10.2 million BGN or 42 percent were realized by the companies of the "big four" and 40 percent in 2022» /Report of KPNRO-2023/.

Comparisons between the two reports show that the revenues of registered auditors from auditing services of public interest enterprises in 2020 were 19 million. , in April 2023 24.3 million

This shows that part of the data from the dissertation is out of date even before the dissertation itself is defended, which makes the submitted content significantly less useful.

Conclusion

On the basis of what is stated in this review and above all on the basis of the positive findings and evaluations, a categorically positive attitude towards the presented work can be formulated, which gives me the reason to propose to the scientific jury to award ADRIANA ATANASOVA ATANASOVA the scientific and educational degree "DOCTOR". .

SOFIA
10.11.2024

RECENSENT